

VYBRANÉ ASPEKTY KUBÁNSKÉHO CESTOVNÍHO RUCHU

SELECTED ASPECTS OF CUBAN TOURISM

Josef Smolík¹

¹ Fakulta regionálního rozvoje a mezinárodních studií, Mendelova univerzita v Brně, třída Generála Píky 2005/7, 613 00 Brno – Černá Pole

Abstrakt

Tento text se zabývá cestovním ruchem na Kubě, s důrazem na jeho pozitiva i negativa v kontextu politického režimu a s ním spojených problémů. Analyzuje, jak politické podmínky ovlivňují rozvoj turismu na Kubě a jaké výzvy z toho vyplývají pro návštěvníky i místní obyvatelstvo. Diskutuje sociální a ekonomické aspekty turismu, včetně otázky lidských práv a udržitelného rozvoje. Text je založen na relevantní literatuře a několikaletém terénním šetření. Celkově nabízí komplexní pohled na kubánský cestovní ruch, který může být přínosný pro odborníky i širší veřejnost se zájmem o tento region.

Klíčová slova: Kubánský cestovní ruch, politický režim, sociální aspekty, ekonomické dopady, udržitelný rozvoj, lidská práva

Abstract

This text explores tourism in Cuba, emphasizing its positive and negative aspects within the context of the political regime and associated challenges. It analyzes how political conditions influence the development of tourism in Cuba and the challenges that arise for both visitors and the local population. The text discusses the social and economic aspects of tourism, including issues related to human rights and sustainable development. It is based on relevant literature and several years of field research. Overall, it offers a comprehensive perspective on Cuban tourism, which may be valuable for experts and the general public interested in this region.

Keywords: Cuban tourism, political regime, social aspects, economic impacts, sustainable development, human rights

Úvod

Na rozvoj cestovního ruchu konkrétní destinace má vliv mnoho faktorů (kulturní, politické, hospodářské, epidemiologické apod.). Kubánská republika (*República de Cuba*, dále jen Kuba) je v tomto ohledu značně specifická, přičemž se jedná o destinaci ostrovního charakteru v Karibské oblasti, která je obecně vyhledávaná díky svým plážím, životnímu stylu, kultuře atp. (srov. Hamarneh, 2014; Klímová, 2017). Nutno připomenout, že v první čtvrtině 20. století Kuba dominovala Karibiku jako hlavní turistická destinace (což souviselo mj. s prohibicí v USA), přičemž tuto pozici si udržela až do 50. let 20. století, kdy přijímala 36 % turistů daného regionu (Rutty, Richardson, 2019: 1).

Na rozvoj regionů v oblasti cestovního ruchu má vliv i politická situace konkrétní destinace. Jednou z ukázkových destinací je právě Kuba. Kubánský cestovní ruch představuje fenomén s bohatou historií i dynamickou současností, která odráží specifické politické a ekonomické podmínky této ostrovní země.

Turismus na Kubě má dlouhou tradici, ale jeho moderní rozvoj lze vysledovat především po otevření země mezinárodnímu cestovnímu ruchu v devadesátých letech 20. století. Význam tohoto sektoru pro kubánskou ekonomiku nelze podceňovat, neboť představuje důležitý zdroj příjmů, který doplňuje státem kontrolovanou ekonomiku. Kuba se dnes stává atraktivní destinací

díky své bohaté kultuře, historii, přírodnímu bohatství i autentické atmosféře, která je výsledkem specifického politického a ekonomického režimu.

Politický režim a ekonomické sankce však představují i výrazná omezení, která ovlivňují možnosti rozvoje cestovního ruchu na Kubě (především ve vztahu k případné klientele ze Spojených států amerických (dále jen USA)). Kontrola státu nad turistickým sektorem, limitovaný přístup k moderním technologiím a službám či restriktive v souvislosti s mezinárodním obchodem jsou faktory, které cestovnímu ruchu přináší nejen výzvy, ale i rizika. Navíc otázky lidských práv a politických svobod mohou pro některé turisty představovat etické dilema při volbě destinace. Na druhou stranu jsou tato omezení pro jiné turisty impulzem k návštěvě, protože nabízí jedinečnou zkušenost s prostředím, jež se odlišuje od západních standardů.

Přes výzvy, kterým Kuba čelí, se v cestovním ruchu objevují i nové příležitosti. Zájem o ekologický turismus, kulturní výměny a autentické zážitky přináší prostor pro rozvoj inovativních forem turismu, které by mohly vyvážit stávající omezení. Kuba může těžit ze své bohaté historie, relativně neporušené přírody i hudebních a tanečních tradic (včetně karnevalů), které lákají návštěvníky z celého světa. V tomto kontextu se cestovní ruch jeví nejen jako nástroj pro ekonomický růst, ale i jako prostředek pro mezikulturní dialog a mezinárodní spolupráci.

Cílem tohoto textu je představit současný kubánský cestovní ruch, jeho základní charakteristiky, typy, příležitosti, specifika, ale i omezení. Text má do jisté míry charakter etnografické sondy.

Cestovní ruch

Cestovní ruch je možné označit jako jeden z velmi významných sociálních a ekonomických jevů soudobé společnosti. O cestovním ruchu je možné uvažovat jako o systému vzájemně propojených částí sestávajících z trhu, cestování, destinace a marketingu. Světová organizace cestovního ruchu (World Tourism Organization, UNWTO) definuje cestovní ruch jako činnost osob cestujících do míst a pobývajících v místech mimo své obvyklé prostředí po dobu kratší než jeden ucelený rok, za účelem trávení volného času a služebních cest (Lochmannová, 2015; Hamarneh, 2014).

Mezinárodní cestovní ruch lze definovat jako účast na turismu, pokud dochází k překročení hranice národního státu. Mezinárodní turismus tedy představuje nejširší (nejvolnější) pojem z hlediska územní realizace turismu, zahrnující pohyb účastníků turismu mezi státy, bez konkrétního teritoriálního určení (zahraniční turismus více států či regionů) (Palatková, 2011: 11).

Cestovní ruch (turismus) bývá považován za prostředek porozumění mezi návštěvníky destinace a rezidenty a za prostředek k udržení dobrých vztahů mezi národy. Turismus lze rovněž chápat

jako prostředek k budování sociokulturního pilíře udržitelného rozvoje (nejen turismu). Na druhou stranu je třeba počítat i s negativním působením turismu v sociokulturní oblasti spojeným s následujícími faktory:

- střetávání rozdílných kultur – obohacování či degradace sociokulturního prostředí destinace;
- vlivy pozitivní, ale i negativní;
- v reálném prostředí se může stát turismus stát naopak kontroverzním tématem ve vztahu mezi návštěvníky a rezidenty (Palatková, 2011: 11).

Cestovní ruch je tzv. průřezovým odvětvím: ovlivňuje tedy mnoho dalších hospodářských věcí, jež pro něj pracují (doprava, stavebnictví, potravinářství, zemědělství, výroba nábytku, fotografický průmysl, kartografie, překladatelské služby, tiskařský průmysl, softwarové služby atp.).

Tento tzv. *multiplikační efekt* způsobuje, že každé pracovní místo v cestovním ruchu otevírá možnost vzniku v průměru dalším třem pracovním příležitostem (Ryglová, Burian, Vajčnerová, 2011: 15).

Cestovní ruch je také vnímán jako průmysl poskytující veškeré služby spojené s cestováním a turistikou, jež lze rozdělit do jednotlivých sektorů (např. ubytovací služba, sektor atrakcí, dopravy, zprostředkovatelů či organizací). Průmysl cestovního ruchu je souhrn přímých podnikatelských aktivit a hmotných podmínek cestovního ruchu, tedy soubor ubytovacích a stravovacích služeb, činnost cestovních kanceláří a doprovodných služeb (průvodcovské, animační, dopravní, lázeňsko-léčebné, prodejní síť, průmysl zábavy, výroba suvenýrů, finanční služby apod.) (viz Ryglová, Burian, Vajčnerová, 2011: 18).

Metodologické ukotvení: etnografický výzkum

Tento text vychází nejenom z relevantní literatury, která se věnuje cestovnímu ruchu, resp. kubánskému cestovnímu ruchu, ale především z poznámek, které vzešly z etnografického výzkumu, tj. z opakovaných pobytů na Kubě.

Etnografický výzkum je metodologický přístup, který klade důraz na dlouhodobé a hluboké porozumění kultuře, každodennímu životu a sociálním vztahům dané skupiny lidí. Etnografický výzkum zkoumá prostředí, kde se odehrávají jednotlivé interakce („turista v cizím prostředí“). Základem této metody je přímá účast výzkumníka v prostředí, které studuje, což umožňuje pozorovat a interpretovat kulturní vzorce přímo (významy) v jejich přirozeném kontextu (srov. Hendl, 2005: 54).

V tomto případě se jednalo o etnografický výzkum na Kubě v letech 2019–2024, přičemž celková délka pobytu byla delší než půl roku, celkově se jednalo o sedm návštěv popisované destinace (poslední se uskutečnila v červenci roku 2024). Tento výzkumný přístup umožnil proniknout hlouběji do kulturních, politických i sociálních aspektů kubánské společnosti.

Pro etnografický výzkum je charakteristický detailní popis konkrétních situací, chování a interakcí, přičemž využívá jak metody pozorování, tak rozhovory a sběr dalších dat (např. fotografií).

V rámci zde prezentovaného etnografického výzkumu byly navštíveny hotely na Varaderu (Paradisus princessa del mar Varadero, Melia Marina, Varadero Playa Vista Azul, Varadero Royalton Hicacos Varadero), v Jibacoa (Memories Jibacoa), ale i tzv. *casas particulares* (ve Viñales to byly Cabaña Mia Mogoteart a Cabaña Mia). V Trinidadu to byla Casa Giroud. V Havaně to byly hotelové komplexy Melida Havana, Memories Havana, Hotel Manzana Kempinski a Copacapana.

V kontextu Kuby mezi lety 2019 a 2024 lze považovat etnografický výzkum zvláště cenný, protože toto období bylo charakteristické realizací drobných společensko-politických změn, tak i výrazným vlivem dopadu pandemie Covid-19 na cestovní ruch. Zkušenost s těmito fenomény nelze plně pochopit z vnější perspektivy či krátkodobých studií, což podtrhuje důležitost dlouhodobého – byť cyklicky opakovaného – terénního výzkumu.

Výrazným omezením v kontextu etnografického výzkumu na Kubě je také nutnost zohlednění kontextu státní kontroly a omezeného přístupu k relevantním informacím (např. statistikám o cestovním ruchu). Vhodné je také uvést, že tento typ výzkumu využívá citlivého přístupu k respondentům, respektuje jejich bezpečnost a snaží se maximálně anonymizovat původce informací (srov. Rutty, Richardson, 2019: 5). Tento etický aspekt je důležitý, jelikož etnografický výzkum předpokládá vytvoření důvěrného vztahu mezi výzkumníkem a respondenty. Díky delšímu pobytu a těmto vazbám může výzkumník lépe pochopit nejen oficiální narativy, ale i neformální a skryté dynamiky, které se v kubánské společnosti odehrávají. Obecně lze také konstatovat, že v průběhu etnografického výzkumu je těžké navázat relevantní kontakty (např. z důvodu nedůvěry, postihu ze strany státní moci atp.). Na druhou stranu je třeba zmínit, že oficiální výzkumné šetření by bylo komplikované (z hlediska žádosti o přístup k respondentům, případně k datům), případně zcela nemožné (srov. Rutty, Richardson, 2019).

Jako doplňující technika byla zvolena SWOT analýza, která by se měla pokusit zachytit stav venkovského turistického ruchu a komerčního turistického ruchu na Kubě. SWOT analýza se pokusila zachytit kombinaci silných stránek, slabých stránek, příležitostí okolí a hrozeb okolí konkrétního segmentu, tj. kubánského cestovního ruchu (srov. Mládková, Jedinák a kol., 2009, s. 46–47).

Stručná charakteristika kubánského režimu v kontextu cestovního ruchu

Kubánskou republiku lze považovat za jeden z nejdéle trvajících autoritářských „komunistických“

režimů, často označovaný jako „stát jedné strany“ nebo „postsocialistický“. I když někteří autoři srovnávají současnou situaci s obdobím normalizace v Československu, tato analogie je považována za nevhodnou kvůli odlišným historickým, sociálním a kulturním kontextům. Kuba by měla být vnímána jako samostatný případ, protože politické systémy různých zemí fungují odlišně, což je dáno i rozdílnými institucemi. Při pohledu na Kubu optikou československého laika ji vnímáme jako ostrov spojený se socialistickým režimem a atraktivní turistickou destinací. Kuba není často v centru zájmu médií, kromě událostí spojených se vztahy s USA nebo návštěvami významných osobností, jako byli Jimmy Carter, papež František nebo Barack Obama. Informace o politickém vývoji jsou omezené, částečně kvůli informačnímu embargu kubánského režimu, nedostatku hospodářských statistik a cenzuře internetu (Smolík, Zemanová 2022).

Rozvoj cestovního ruchu na Kubě je výrazně ovlivněn politickým systémem a ekonomickými omezeními, které vyplývají z posttotalitárního režimu. Tento režim se vyznačuje nedostatkem politického pluralismu, centrálně řízenou ekonomikou a důrazem na kontrolu a udržování hegemonie vládnoucí strany. Politická a společenská kontrola, včetně autocenzury a omezeného přístupu k internetu, brání občanům svobodně se zapojit do podnikání a komunikovat s okolním světem, což má přímý vliv na schopnost rozvoje sektoru služeb, včetně cestovního ruchu. Režim také omezuje zahraniční investice a spolupráci s jinými státy, pokud nejsou v souladu s jeho ideologií.

Historicky patřila Kuba k významným destinacím cestovního ruchu již od 20. let 20. století. Symbolem luxusního turismu meziválečné Kuby se stal na přelomu dvacátých a třicátých let hotel Nacional (viz Fig. 1) (Opatrný 2017: 110). Pro turisty v tomto období byla Kuba vnímána jako destinace s bohatým nočním životem, prostitucí, hazardními hrami, ale i se specifickou kulturou, kterou reprezentovaly jednotlivé karnevaly a pouliční slavnosti.

Na oblibě Kuby jako turistické destinace (převážně) Američanů nic nezměnilo zrušení prohibice v USA v roce 1933, protože řada návštěvníků nepříjížděla už jen kvůli alkoholu, ale také pro pověst Havany jako jednoho z center zábavy (a prostituce) v regionu (Opatrný, 2017: 110). Symbolem turistického ruchu se stal kabaret Tropicana, který od roku 1940 funguje až do současnosti. Výrazný útlum cestovního ruchu na Kubě nastal po vítězství revoluce v roce 1959. Až do roku 1959 rostl každoročně počet turistů, především Američanů a v roce 1958 tak turistický průmysl předstihl svými ekonomickými výsledky do této doby druhé nejdůležitější odvětví kubánské ekonomiky – tabák. V roce 1953 přijelo do Havany 168 024 turistů, v roce 1955 překročil jejich počet

Obr. 1: Hotel Nacional, Havana (vlastní fotografie)

200 000 a v roce 1957 dosáhl čísla 272 269 – plus dalších 75 242 osob na palubách turistických lodí plujících mezi karibskými přístavy – dohromady tedy 347 511 návštěvníků. Ještě v roce 1959 přijelo na Kubu 179 700 turistů, v roce 1960 méně než polovina tohoto počtu – 86 500 – a v roce 1962 pouhých 361 osob (Opatrný, 2017: 152–153).

Politické prostředí na Kubě se v kontextu cestovního ruchu začalo měnit již v 80. letech 20. století, kdy se země otevřela zahraničním investicím v turistickém sektoru. Zákon č. 50, který byl schválen v roce 1982, umožnil kubánským podnikatelským subjektům spolupracovat se zahraničními společnostmi na vytvoření společných podniků. První takový společný podnik byl založen v roce 1987. Společnost Cubanacan – Korporace pro zahraniční obchod a cestovní ruch – na Kubě působí dodnes. Cubanacan otevřel svůj první hotel ve Varaderu v květnu 1990 ve spolupráci se španělskou společností Melia. V následujících letech byly otevřeny další dva hotely s celkovou kapacitou 1400 lůžek. Další společnost se zahraničním kapitálem – Gaviota – zahájila svou činnost v roce 1988. Byly také uzavřeny smlouvy o správě s německými partnery (LTI), jamajskými partnery (Superclubs) a dalšími zahraničními společnostmi.

Otázka obchodní konkurenceschopnosti není v případě Kuby relevantní, protože každé turistické zařízení musí mít vládní povolení, aby mohlo existovat (Rettinger, Wójtowicz, 2014: 138).

Kubánská vláda se rozhodla výrazně podporovat cestovní ruch od počátku 90. let 20. století, kdy se prudce zhoršovala ekonomická situace z důvodu kolapsu „komunistického bloku“. Toto období je označováno jako „zvláštní období“ (*período especial en tiempos de paz*), kdy docházelo ke krácení či výpadkům dodávek energie, nedostatečným zásobám paliv, v důsledku toho přestala fungovat hromadná doprava atp. (viz Klíma, 2015: 449; Opatrný, 2017: 160). Podpora cestovního ruchu se zdála být jako vhodná alternativa vůči zemědělství, které bylo zaměřeno primárně na cukrovou třtinu a kávu. I z toho důvodu – za jistých podmínek – mohly do cestovního ruchu vstupovat zahraniční firmy (jako menšinoví partneři).

V každém případě lze konstatovat, že cestovní ruch je nejvýznamnější sektor, který ovlivňuje celkový stav kubánské ekonomiky (Smolík, Pokorná, 2019). Stav kubánského cestovního ruchu je také významně ovlivňován politickou realitou „ostrova svobody“.

Na začátku roku 2019 Kuba přijala novou ústavu, která legalizovala soukromé podnikání, ale zachovala vůdčí roli komunistické strany. Prezident Miguel Díaz-Canel upozornil na zhoršení vztahů s USA po nástupu Donalda Trumpa, přesto Kuba zůstala otevřená dialogu. V roce 2021 proběhla měnová reforma, která zrušila CUC, což dále zhoršilo hospodářskou situaci. Kuba čelila nedostatku energetických zdrojů a potravinová soběstačnost zůstávala problémem. Protesty v červenci 2021, vyvolané ekonomickými problémy a omezením občanských svobod, vedly k rozsáhlým represím. Pandemie Covid-19 prohloubila krizi, ale Kuba vyvinula vlastní vakcíny a začala otevírat turistiku. Ozbrojené složky i nadále hrály klíčovou roli v ekonomice a politice (Smolík, 2021a).

Jedním z často diskutovaných témat v souvislosti s politickým režimem na Kubě jsou lidská práva, která mají vliv i na kubánský cestovní ruch. Kubánský režim čelí dlouhodobé kritice kvůli nedodržování občanských a politických práv, což může odradit část klientely od návštěvy Kuby. Mezi kritizované oblasti patří nedemokratický průběh voleb, omezené shromažďovací právo, cenzura a blokování webových stránek, které se věnují občanským a lidským právům.

Ekonomické omezení a závislost na zemích, které jsou ochotny spolupracovat bez tlaku na změny v oblasti lidských práv, ovlivňují turistický sektor. Politické sankce a izolace, které Kuba čelí, komplikují

růst cestovního ruchu, a to zejména v důsledku nedostatku deviz a slabé infrastruktury. Ačkoli je cestovní ruch v zemi jedním z hlavních zdrojů příjmů, je omezován nutností dodržovat přísná pravidla stanovená státem, který kontroluje klíčové oblasti tohoto sektoru (srov. Nedorostková, 2016).

V kontextu cestovního ruchu zůstává jedním z problémů tzv. „turistický apartheid“, kdy je Kubáncům, kteří nejsou součástí vládnoucí elity, znemožněn vstup do hotelů a rezidencí určených pro zahraniční turisty. Tento jev ukazuje na značné sociální rozdíly v zemi. Občané žijící v zahraničí mají do těchto zařízení přístup, avšak jejich příbuzní žijící na Kubě nikoli.

Změny na Kubě jsou však postupné a v poslední době lze zaznamenat určité pokroky, zejména v oblasti soukromého podnikání a práv LGBT komunity, kdy byla například uznána možnost manželství osob stejného pohlaví. LGBT „friendly přístup“ lze spatřovat nejenom v hotelech či restauracích, ale i v přístupu personálu, manažerů hotelů atp. Zároveň je třeba zmínit, že turistický ruch na Kubě, jeden z hlavních zdrojů příjmů země, zůstává významně ovlivněna politickou a sociální situací v zemi (srov. Smolík, Pokorná, 2019).

Změny nastávají i ve vztahu mezi cestovním ruchem, který ovlivňuje další sektory hospodářství, a ochranou životního prostředí. Ochrana životního prostředí tvoří klíčovou součást jeho udržitelného rozvoje, neboť bez adekvátní kvality životního

Obr. 2: Hotelový komplex Melia Marina, Varadero (vlastní fotografie).

Obr. 3: Cabaña Mia, Viñales (vlastní fotografie).

prostředí nelze realizovat dostatečně kvalitní turistické aktivity (Fernández Lopéz a kol., 2022: 9).

Destinace s největším počtem turistů jsou Havana, Matanzas, Ciego de Avila, Holguín, Villa Clara a Isla de la Juventud (Rettinger, Wójtowicz, 2014: 136).

Význam cestovního ruchu pro celkovou ekonomiku je patrný také z pohledu trhu práce. V turistickém sektoru Kuby pracuje odhadem přibližně 800 000 osob. Kubánský turistický průmysl se řídí řadou pracovních zákonů. Jedním z nejdůležitějších a nejpřísněji vynucovaných zákonů je omezení kontaktu mezi personálem kubánských turistických zařízení a zahraničními turisty (Rettinger, Wójtowicz, 2014).

K hlavním kubánským turistickým destinacím lze přiřadit města a místa světového dědictví UNESCO (např. Havana, Santiago de Cuba, Trinidad, Viñales), stejně jako bílé písečné pláže (např. Varadero, Baracoa, Cayo Coco, Maria del Gordo, Jibacoa) (srov. Rutty, Richardson, 2019).

Kromě velkých hotelových komplexů se státní účastníci (viz Fig. 2, na Kubě od roku 2011 funguje i tzv. ubytování v soukromí (*casas particulares*), které legalizoval VI. sjezd Koministické strany Kuby (srov. Opatrný, 2017).

Kromě ubytování v jednotlivých pokojích si lze pronajmout i celé byty, venkovské chaty (viz Fig. 3) či domy (srov. Beltrami a kol., 2009: 251; Opatrný, 2017: 166–167).

Venkovský turismus na Kubě

Turismus představuje významný socioekonomický a prostorový fenomén současnosti, který je nezbytné podrobně zkoumat z hlediska jeho dynamiky a komplexity. Zkoumání turismu vyžaduje multidisciplinární přístup, který zahrnuje geografické, ekonomické, kulturní a sociální aspekty. Tyto přístupy musí být propojeny a synergicky dimenzovány, aby bylo možné plně pochopit vliv turismus na rozvoj území a jednotlivých komunit. V posledních desetiletích se turismus stal klíčovým faktorem hospodářského růstu, jak v městských, tak venkovských oblastech. Na globální úrovni byl turismus začleněn do národních politik, plánů a programů mnoha zemí, což z něj činí strategický nástroj rozvoje.

Ve druhé polovině 20. století se turismus začal přizpůsobovat společenským a environmentálním změnám. Zvláštní důraz byl kladen na ochranu životního prostředí a na rozvoj udržitelných forem turismu, mezi nimiž se zvláště vyniká tzv. *venkovský turismus* (či tzv. *rustální turistika*). Tento typ turismu se rozvíjí především ve venkovských oblastech a vychází z principů udržitelného rozvoje, zahrnujících environmentální, sociální, kulturní a ekonomické aspekty. Venkovský turismus tak nabízí novou příležitost pro diverzifikaci příjmů venkovských komunit a zároveň se stává strategickou osou rozvoje těchto regionů, lokalit, území (srov. Ryglová, Burian, Vajčnerová, 2011: 196–199; Závodná, 2015: 42).

Zvýšená poptávka po venkovském turismu pramení z několika faktorů, včetně rostoucího zájmu o ekologii, přírodní prostředí a udržitelnost, stejně jako z měnících se preferencí turistů, kteří hledají alternativy k tradičním formám turismu. Rozvoj venkovského cestovního ruchu souvisí s rozvojem venkova, který se v případě Kuby projevuje například v podobě obnovení tradičních řemesel, specifických pěších tras, tras pro vyjížďky na koních atp. (srov. Závodná, 2015).

Na Kubě se v posledních letech projevuje snaha o rozvoj venkovského turismu, která je v souladu s mezinárodními trendy a požadavky turistů. Ačkoli turistické politiky na Kubě přispívají k místnímu rozvoji, kubánští rolníci plně nevyužívají potenciál, který turismus nabízí. Rozvoj venkovského turismu je omezen na specifické oblasti, což snižuje jeho celkový dopad na místní rozvoj. Tyto specifické oblasti souvisí například s tabákovými plantážemi, kde je turistům umožněno vyzkoušet balení doutníků, případně se jedná o přednášky o dalších typických produktech (káva, banány atp.).

Jedním z klíčových problémů je nedostatečná účast místních subjektů na tomto rozvoji, neboť produkty venkovského turismu jsou většinou nabízeny prostřednictvím tradičních turistických kanálů a zahraničních agentur, jako je Ecotur. Navzdory příležitostem, které se objevují v post-pandemické éře, je k dispozici jen omezené množství dat o chování tohoto typu turismu před Covid-19, což ztěžuje strategické rozhodování na národní i regionální úrovni. Poměrně typické také je, že se jedná o neorganizovaný turismus, který využívá neorganizovaných zahraničních turistů („batúžkářů“).

Rozvoj venkovského turismu na Kubě však zůstává mimo dosah místních komunit, které mají omezené možnosti účastnit se tohoto procesu. I přesto byly vypracovány strategie, které mají za cíl tento stav změnit a zajistit, aby místní rozvoj hrál klíčovou roli v rozvoji turismu. V tomto kontextu se místní rozvoj jeví jako jeden z neefektivnějších způsobů, jak využít potenciál daného území pro dlouhodobě udržitelný rozvoj venkovských (zemědělských) oblastí (srov. Hernández Flores a kol., 2021).

Významnou destinací je také Údolí cukrovarů (*Valle de los Ingenios*), které je spojené s rozvojem cukrovarnického průmyslu. Údolí cukrovarů bylo společně s městem Trinidad v roce 1988 zapsáno na Seznam světového dědictví UNESCO. Tato oblast, kdysi klíčové centrum produkce cukru, dnes slouží jako vzdělávací centrum, které návštěvníkům přibližuje historii výroby cukru a životní podmínky venkovského obyvatelstva v době koloniální éry.

V rámci tohoto centra jsou realizovány různé kulturní a gastronomické aktivity, které odrážejí tradiční techniky a dovednosti spojené s produkcí cukrové třtiny. Turisté mají například možnost seznámit se s procesem získávání guarapa (osvěžujícího nápoje z cukrové třtiny), jehož historie sahá do doby otrokářských plantáží. Kromě toho jsou návštěvníkům představovány

i tradiční techniky přírodní medicíny, které mají kořeny v kulturách otroků přivezených z Afriky, a rovněž jsou prezentovány řemeslné techniky charakteristické pro tuto oblast.

Údolí cukrovarů představuje významnou destinaci venkovského turismu na Kubě a poskytuje jedinečný pohled na interakci mezi koloniálním průmyslem a místními tradicemi. Jedná se o jedinečný historický komplex, který není jen soustavou bývalých cukrovarů a haciend, ale i příkladem souladu mezi zemědělskou a hospodářskou činností v krajině. I proto je město Trinidad a Údolí cukrovarů jednou z nejnavštěvovanějších lokalit Kuby. V období před pandemií Covid-19 celý region navštěvovalo průměrně 300 tisíc turistů ročně, kteří se přirozeným způsobem seznamovali s historií cukrovarnictví (Smolík, 2021b: 273).

Kromě tohoto historicky konsolidovaného místa existují na Kubě i další oblasti s potenciálem pro rozvoj přírodního, venkovského a vědeckého turismu. Tyto oblasti jsou charakterizovány bohatými přírodními, sportovními a kulturně-historickými zdroji, které umožňují rozvoj rozmanitých forem turismu. Mezi nimi vyniká například provincie Mayabeque, která nabízí vhodné podmínky pro rozvoj náboženského, kulturního a sportovního turismu.

Tato území, přestože nejsou dosud plně využívána, představují významný potenciál pro diverzifikaci turistické nabídky na Kubě. Jejich přírodní krásy, kulturní bohatství a místní tradice přitahují rostoucí zájem nejen turistů hledajících autentické zážitky, ale také vědců a odborníků z různých oblastí, kteří zde vidí příležitost pro výzkum v oblasti udržitelného rozvoje a ochrany kulturního a přírodního dědictví. Integrace těchto destinací do širšího turistického rámce by mohla přispět k rozvoji venkovských oblastí a zároveň podpořit ekonomickou a sociální udržitelnost venkovských komunit (Hernández Flores a kol., 2021). Silné a slabé stránky v podobě SWOT analýzy venkovského turismu na Kubě shrnuje Tab. I.

Ubytování v soukromí nabízí v kontextu venkovského cestovního ruchu jistě výhody i nevýhody. K výhodám jistě patří, že turisté mají blíže k běžnému životu na Kubě, větší a kvalitnější výběr občerstvení (ovoce, zelenina, vejce, maso atp.) a větší variabilitu v nabídce služeb. Na druhou stranu musí návštěvníci počítat s výpadky (buď řízenými či neřízenými) elektrického proudu (tzv. apagony, z apagar – zhasnout). Tyto výpadky proudu jsou zvláště nepříjemné v nočních hodinách, kdy nemožnost použít klimatizaci může znamenat problémy se spánkem a celkovou únavu organismu. Významnou událostí, která měla vliv na výpadky elektrického proudu, byl požár 4 nádrží ve významném přístavním městě Matanzas, kde do jednoho zásobníku udeřil dne 8. 8. 2022 blesk. Následující den se požár rozšířil, což znamenalo, že Kuba přišla o velké zásoby ropných produktů nutných k výrobě elektrické energie. Do určité

míry se tak zhoršilo zásobování elektrickou energií celého ostrova, který má omezené možnosti výroby elektrické energie (převážně ze spalování ropných produktů) (Smolík, 2022). Vhodné je v tomto kontextu také uvést, že výpadky elektrického proudu se netýkají velkých hotelových komplexů, které mají diesellové generátory s dostatečnými zásoby nafty.

Plážový turismus na Kubě: Varadero jako vysněná turistická destinace

Kubánská turistická nabídka je historicky orientována na plážový turismus, který reflektuje globální trendy v karibské oblasti. Přesto existuje snaha o diverzifikaci turistických produktů, s důrazem na ekoturismus a venkovský turismus. Tento druh turismu má velký potenciál v oblastech uznávaných národně i mezinárodně, jako jsou biosférické rezervace, chráněné oblasti a oblasti s kulturním či přírodním dědictvím UNESCO (Hernández Flores a kol., 2021).

I v rámci „plážového turismu“ na Kubě se objevují diskuse týkající se udržitelného rozvoje a ochrany životního prostředí, což souvisí se výstavbou luxusních hotelových komplexů (v Havaně, Varaderu, Santa Claře atd.).

Tento typ turismu plní dvě role:

1. pozitivně přispívá k socioekonomickému a kulturnímu rozvoji, ale také
2. může vést k degradaci životního prostředí (znečištění pláží) a ztrátě místní identity (např. rybářských komunit).

I tento segment kubánského cestovního ruchu tak musí reagovat na vývoj cestovního ruchu v karibské oblasti, inovovat své nabídky, služby a zvyšovat svoji efektivitu a ziskovost, včetně kvality a dostatečné nabídky doplňkových volnočasových aktivit (srov. Fernández Lopéz a kol., 2022: 10). Soulad mezi hospodářskou dimenzí a ochranou životního prostředí je komplikovaným úkolem, nicméně vhodné je se zaměřit na únosnou míru cestovního ruchu v dané oblasti a investovat finanční výnosy i do ochrany životního prostředí (srov. Fernández Lopéz a kol., 2022).

Především v oblasti „plážového turismu“ se Kuba snaží rychle zvýšit počet turistických příjezdů na ostrov, což znamená velké výzvy, včetně potřeby zvýšených přímých zahraničních investic (Španělsko, Kanada, Itálie atp.). Velkým negativem pro rozvoj tohoto cestovního ruchu je nedostatečná infrastruktura, což se týká i hlavních dálnic mezi

Tab. I: SWOT analýza venkovského turismu na Kubě (Hernández Flores a kol. 2021: 473–474).

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
1. Existence atrakcí vytvořených z přírodních zdrojů pod státním vlastnictvím a režimem řízení zaměřenými na udržitelnost.	1. Nízká úroveň využití venkovských turistických destinací nebo oblastí s velkým potenciálem.
2. Realizace plánů územního rozvoje se strategiemi, které zahrnují návrh a vývoj produktů ekoturismu, dobrodružného a/nebo venkovského turismu.	2. Nedostatečný a nedostatečně rozvinutý vývoj ekologických ubytoven, ekologických hotelů, ekologických resortů a lázní v zemi.
3. Artikulace klíčových aktérů, kteří zajišťují existenci a kontinuální zlepšování produktů modalit, s důrazem na podnikatelské skupiny Ministerstva zemědělství, místní vlády a některé nevládní organizace.	3. Nízké začlenění farem a dalších forem agro-živočišné produkce, s velkým potenciálem pro agroturismus, do portfolia venkovského turistického produktu.
4. Lidský kapitál vyškolený v konkrétních aktivitách řízení a ochrany venkovských zdrojů, schopný vyhovět specializovaným požadavkům venkovského turismu.	4. Nedostatečná turistická kultura mezi obyvatelstvem v oblastech, kde existuje potenciál pro rozvoj venkovského turismu.
5. Zájem a starost obyvatel venkovských lokalit využít venkovský turismus jako stimul pro místní rozvoj jako doplňkovou aktivitu k zemědělské a chovatelské produkci.	5. Nízká komplexní úroveň většiny venkovských turistických destinací z hlediska personalizovaných a kvalitních služeb, jakož i lepšího řízení odpadu.
6. Plánování a řízení modalit přírodního turismu a jejich různých typologií (včetně venkovského turismu) prostřednictvím Národního programu přírodního turismu, který podporuje monitorování životního cyklu destinací.	6. Nízký zájem o venkovský turismus mezi domácí poptávkou.
PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
1. Obnova po krizi Covid-19 v hlavních vydávajících zemích pro Kubu.	1. Trvalé zprůsnění ekonomické, finanční a obchodní blokády USA proti Kubě.
2. Pozicionování Kubu jako bezpečné destinace díky její efektivitě v boji proti Covid-19, jakož i prestiži dosažené prostřednictvím solidarity a pomoci jiným národům.	2. Důsledky globální ekonomické krize po Covid-19.
3. Rostoucí a udržitelná ekonomická obnova zemí původu pro Kubu a stabilizace pracovních míst a dovolené nebo rekreační aktivity.	3. Prodloužená nejistota mezinárodních cestovatelů opustit své země.

Tab. II: SWOT analýza "plážového turismu" na Kubě (vlastní zpracování)

SILNÉ STRÁNKY	SLABÉ STRÁNKY
1. Velké hotelové komplexy se nacházejí na atraktivních plážových lokalitách, které jsou hlavním lákadlem pro mezinárodní turisty. Strategická poloha je umocněna i mezinárodními letišti (např. Varadero, Santa Clara).	1. Část velkých hotelových komplexů trpí nedostatečnými investicemi do modernizace, což vede k opotřebovanému vybavení a zastaralým technologiím. Dopravní infrastruktura výrazně snižuje možnost rychlé přepravy turistů.
2. Hotely jsou často pod státní správou, což umožňuje koordinované řízení a zajištění udržitelnosti v souladu s národními strategiemi rozvoje cestovního ruchu.	2. Oproti mezinárodním standardům je nízká úroveň internetového připojení a digitálních služeb, což omezuje možnosti online marketingu a správy rezervací. Navíc je internet často omezován (dostupnost některých webových stránek), případně po velkých bouřkách nefunguje neúměrně dlouho.
3. Hotely nabízejí komplexní balíčky s all-inclusive servisem, který je populární mezi zahraničními návštěvníky, zejména z Evropy a Kanady.	3. Velké hotelové komplexy jsou zcela závislé na mezinárodní klientele, což zvyšuje jejich zranitelnost vůči globálním ekonomickým výkyvům a politickým vlivům.
4. Kvalifikovaní pracovníci v oblasti pohostinství s důrazem na kvalitní zákaznický servis a znalosti cizích jazyků (zejména angličtiny, španělštiny, francouzštiny).	4. V některých hotelových komplexech chybí specializované služby zaměřené na luxusní klientelu, jako jsou prémiové wellness, gastronomické zážitky nebo moderní lázeňská zařízení.
5. Kuba je vnímána jako bezpečná destinace, dobrá jsou do jisté míry i zdravotnické služby pro zahraniční klientelu (což se prokázalo např. v souvislosti s pandemií Covid-19).	5. Nedostatečná dostupnost základních surovin a dovozních výrobků, zejména v potravinářském a nápojovém sektoru, snižuje kvalitu služeb poskytovaných hotelovým hostům. V hotelech je například omezena nabídka míchaných nápojů atp.
PŘÍLEŽITOSTI	HROZBY
1. Snížení omezení spojených s Covid-19 a znovuvotevření mezinárodních trhů poskytuje hotelovým komplexům příležitost k růstu a rozšíření klientely.	1. Ekonomická, finanční a obchodní blokáda USA nadále omezuje možnosti rozvoje hotelových komplexů, včetně přístupu k technologiím a základním surovinám.
2. Potenciál pro mezinárodní investice a partnerství umožní modernizaci infrastruktury a zavedení nových technologií.	2. Pokračující globální ekonomická nestabilita může snížit zájem zahraničních turistů o dražší hotelové služby, zejména v segmentech jako je luxusní turismus.
3. Rostoucí globální důraz na ekologický a udržitelný turismus přináší příležitosti k přechodu na environmentálně přátelské postupy a inovace, což může přilákat ekologicky smýšlející klienty.	3. Zvyšující se konkurence z jiných karibských destinací, jako je Dominikánská republika nebo Jamajka, které nabízejí modernější infrastrukturu a širší spektrum služeb.
4. Příležitost využít růst domácího cestovního ruchu prostřednictvím marketingových kampaní a speciálních nabídek pro kubánské obyvatele.	4. Vzestup přírodních katastrof spojených s klimatickými změnami, jako jsou hurikány, představuje přímou hrozbu pro hotelovou infrastrukturu a dlouhodobou stabilitu turismu na Kubě.
5. Možnost rozšíření nabídky o nové typy zážitkových produktů, jako jsou kulturní, sportovní a přírodní aktivity.	5. Rostoucí poptávka po menších a individuálně zaměřených ubytovacích zařízeních, která mohou ohrozit poptávku po tradičních velkých hotelových komplexech.

významnými kubánskými středisky cestovního ruchu (např. Havana – Varadero) (srov. Rutty, Richardson, 2019: 3).

Specifika kubánského cestovního ruchu: jineterismo a další aspekty

Turistický boom a ekonomická krize daly vzniknout specifické formě prostituce zvané *jineterismo* (*jineteras* – jezdkyňe, *jineteros* – jezdci), která spočívá ve využívání turistů. Nejedná se výhradně o klasickou prostituci, ale i o prodej padělaného zboží (především doutníků) a zprostředkování ubytování za odměnu od majitele. *Jinetera* (*jinotero* pokud se jedná o muže) přistoupí k cizinci a naváže

vztahy, která může trvat jednu noc, ale i několik dní. V některých případech není sledována jen finanční stránka věci, ale jde i o získávání pozvání do zahraničí. Nejdříve byl tento společenský fenomén úřady podceňován, ale v současnosti úřady tvrdě postupují ne proti cizincům, ale proti Kubáncům, kteří se takto živí. *Jineterismo* se týká především Havany a turistických oblastí (Beltrami a kol., 2009: 300; srov. Klíma, 2015: 449; Opatrný, 2017: 161).

Jineterismo, jako dynamický fenomén, se také vyvíjí, což vede k přesunu těchto aktivit na sociální sítě. V rámci sociálních sítí se nabízí společníci a společnice pro zahraniční turistickou klientelu. I proto jsou v luxusních hotelech *jineteras* a *jineteros* s mobilními telefony či tablety. Vztahy, které jsou

tímto způsobem navázány, trvají i po návštěvě Kuby, což se například projevuje stálou finanční podporou ze strany „turistů“ vůči „novým známostem“.

Pokud se zaměříme na další specifikum, tak se jedná především o omezenou nabídku nápojů, občerstvení či suvenýrů. Pro Kubu je typické, že především v oblasti nápojů a občerstvení se v hotelovém typu ubytování jedná o dovážené produkty (především ze Španělska či Mexika). V oblasti suvenýrů se jedná především o omezenou nabídku sortimentu (rum, káva, doutníky, trika s Che Guevarou, textil s motivy kubánských památek a destinací atp.).

Dalším zajímavým aspektem může být pro turisty poměrně komplikovaná možnost přístupu na internet a sociální sítě. Přístup k internetu na Kubě je velmi omezený a kontrolovaný státní společností ETECSA (*Empresa de Telecomunicaciones de Cuba*), která má monopol na všechny telekomunikační služby v zemi. Internet není v domácnostech běžně dostupný, a pokud ano, je velmi drahý, což znamená, že většina Kubánců si nemůže dovolit pravidelný přístup k internetu. Do jisté míry jsou výjimky v soukromých ubytovacích zařízeních, kde internet k dispozici být může. Wi-Fi připojení je dostupné především v hotelech, veřejných parcích, náměstích a na některých dalších místech, ale připojení je pomalé a často přetíženo. Pro přístup k internetu je potřeba zakoupit speciální kartu od ETECSA, tzv. Nauta card, kterou je nutné nabíjet a používá se k připojení na Wi-Fi hotspoty. V hotelech, zejména těch zaměřených na turisty, bývá Wi-Fi dostupné za poplatek, ale připojení není vždy spolehlivé a rychlost může být velmi omezená. Některé hotely mají Wi-Fi pouze v lobby, kde je běžné vidět turisty hromadící se kolem routerů, zatímco Wi-Fi připojení na pokojích je vzácné a drahé.

Pokud jde o sociální sítě a aplikace, přístup k nim je zčásti omezený. Zatímco platformy jako Facebook a WhatsApp jsou povolené, jiné služby, jako například Skype nebo YouTube, jsou často blokovány. Problémy také způsobují výpadky elektrické energie, nebo v případě protivládních protestů jsou sociální sítě blokovány, stejně jako přístup k internetu.

Mezinárodní turismus do jisté míry ohrožuje ideály socialismu, což se mj. projevuje v jisté míře napětí mezi hostiteli a turisty. Zatímco vládní zaměření na rozvoj turismu zaměřeného na „3S“ (sun, sea, sand – slunce, moře, písek) záměrně izolovalo turisty a omezovalo kontakt s místními obyvateli, rychlý růst turismu si vyžádal vznik soukromých podniků, které mají uspokojit příliv příjíždějících turistů (např. soukromé restaurace zvané *paladares* a ubytování v soukromých domech), což zvýšilo přímou i nepřímou interakci (Rutty, Richardson, 2019: 3).

Ze strany turistů se objevuje zvýšený zájem o politické diskuse, zpochybňování socialismu atp. Na druhou stranu – i pod vlivem informací

kritizujících vývoj na Kubě – se mnohonásobně zvýšila emigrace z Kuby, která dosahuje statisíců lidí, kteří často míří do USA, Španělska a dalších zemí EU. Na základě opakovaných etnografických pobytů lze potvrdit, že diskuse na politická témata s Kubánci jsou celkem nemožná, vnitřní autocenzura a obecná nedůvěra vůči cizincům je singifikantní.

Dalším specifikem kubánského cestovního ruchu na úrovni hotelových komplexů je především omezení nabízeného sortimentu (jídla, nápojů, služeb), což často vychází z toho, že některé potraviny v hotelových komplexech jsou „rozebrány“ personálem hotelů. I z toho důvodu mohou českým turistům připadat nabízení porce nedostačující.

Pro české turisty je také povinností si vyřídit tzv. turistickou kartu, která je vystavována po zaplacení poplatku mj. na Kubánském velvyslanectví v Praze.

Diskuse

Kubánský cestovní ruch („turistický průmysl“) hraje v hospodářství Kuby nezastupitelnou roli, což reflektují i jednotlivé studie kubánských autorů, kteří se mimo jiných témat zaměřují i na vhodné strategie a změny kubánského cestovního ruchu v socioekonomickém a kulturním kontextu současné Kuby (Fernández Lopéz a kol., 2022: 19).

V roce 2000 přijelo na Kubu 1 700 000 návštěvníků a do konce desetiletí se počet zahraničních turistů pohyboval stále nad dvěma miliony, aby v roce 2010 dosáhl čísla 2 532 000 (Opatrný, 2017: 162). V roce 2015 dosáhl počet turistů 3 524 779, nejvíc jich přijelo už tradičně z Kanady – 1 300 000, dále pak z Německa, Británie, Francie a Itálie, desítky tisíc přijely i z Mexika, Venezuely a Argentiny (Opatrný, 2017: 169).

Stejně jako jiné státy i Kubu od roku 2020 výrazným způsobem zasáhla pandemie Covid-19, což způsobilo fatální změny (nejenom) v oblasti cestovního ruchu, ale i výrazné restriktce v běžném občanském životě. Pro cestovní ruch bylo kritické především zrušení letecké dopravy (tvrdý lockdown) na Kubu (Smolík, 2022).

V současné době Kuba čelí náročnému období obnovy po slibných výsledcích v boji proti šíření viru Covid-19. V počáteční fázi pandemie byly oblasti jako Viñales, Vueltabajo a Trinidad výrazně zasaženy úplným zastavením turistické aktivity, což mělo negativní dopad nejen na venkovský turismus, ale i na další formy cestovního ruchu. Tento stav byl způsoben především zákazem vstupu zahraničních návštěvníků na území země. Jak se dalo očekávat, prodej turistických služeb a produktů v těchto oblastech byl dočasně pozastaven.

Přesto se však práce nezastavily. Byla prováděna údržba a rehabilitace infrastruktury, čímž se z dlouhodobého hlediska zlepšil stav turistických zařízení. Místní obyvatelé rovněž přispěli ke zkrášlování svých měst a obcí, navzdory závažné ekonomické krizi, kterou Kuba prochází. Tato krize je

způsobena nejen nedostatkem základních surovin, ale i externími faktory, jako je ekonomicko-finanční blokáda uvalená Spojenými státy americkými (USA), která trvá téměř 60 let a má vážné důsledky na kubánskou ekonomiku (Hernández Flores a kol., 2021). Na druhou stranu pokračuje nová výstavba hotelových komplexů v Havaně, na Varaderu či v oblasti Trinidadu.

Cestovní ruch na Kubě je charakterizován oblastmi s vysokou koncentrací. Městský cestovní ruch je soustředěn v Havaně, Trinidadu a Cienfuegos, zatímco venkovský turismus je koncentrován v méně urbanizovaných oblastech, jako jsou Varadero, Holguín, Cayo Coco, Cayo Santa Maria a Cayo Largo del Sur. Diverzifikace turistické nabídky na Kubě do určité míry decentralizovala zahraniční turismus zahrnutím oblastí, jako jsou Viñales, Las Terrazas a poloostrov Zapata. Tyto tři nové oblasti se zaměřují na tzv. ekologickou turistiku. Jedním z faktorů, který ovlivnil decentralizaci cestovního ruchu na Kubě, je širší nabídka ubytovacích možností pro zahraniční turisty. Mezi ně patří luxusní hotely typu all-inclusive a pokoje v tzv. casas particulares (srov. Rutty, Richardson, 2019).

Další rozvoj turistického sektoru na Kubě a její konkurenční výhoda na karibském turistickém trhu budou vyžadovat řadu institucionálních a strukturálních změn. Kuba hledá zahraniční investory, kteří mají nejen finanční prostředky, ale také zkušenosti v turistickém průmyslu. Politický systém země přispěl k marginalizaci Kuby na globálním turistickém trhu. Tento rozvojový bariér se však stal turistickou atrakcí. Dnešní Kuba je rychle rostoucí turistickou oblastí. Budoucí rozvoj bude záviset na schopnosti ostrova udržet si svou turistickou základnu a přilákat nové turisty (např.

z Ruské federace, Francie, Německa, Kanady, Polska atp.) (srov. (Rettinger, Wójtowicz, 2014).

Prognózy, které se týkají kubánského cestovního ruchu jsou poměrně obtížné (např. z důvodů chybějících relevantních dat), nicméně se zaměřují na časové řady, ekonometrické modely či metody založené na odborných (expertních) odhadech (srov. Fernández Lopéz a kol., 2022). Kubánský turistický ruch se snaží inovovat svoji nabídku, k čemuž využívá i jednotlivé metaanalýzy odborných článků (studií, analýz, trendů atp.) (srov. Serrano-Leyva a kol., 2022).

Na Kubě také byla zahájena digitalizace, což se projevuje v možnosti objednávat služby cestovního ruchu (například výlety, sportovní aktivity) přes internetové portály, poměrně standardní je také platba pomocí karty (byť někdy mohou projevit komplikace). Významnou složkou je i marketing turistických služeb atp. (srov. Serrano-Leyva a kol., 2022).

Kuba, jak již bylo uvedeno, se v oblasti cestovního ruchu musela vyrovnat s následky pandemie Covid-19, která výrazně zasáhla do všech oblastí ostrovního státu. V oblasti cestovního ruchu se jednalo především o přípravu ubytovacích zařízení, zaměření se na inovativní přístupy v oblasti turistického ruchu a k propojování s jinými sektory (např. sportovním, kulturním atd.) (srov. Serrano-Leyva a kol., 2022: 237). Po vypuknutí rusko-ukrajinského konfliktu byl také zaznamenán úbytek turistů z Ruské federace (Smolík, 2022).

Rezervy v oblasti kubánského cestovního ruchu se týkají především tzv. kulturního turismu (jedná se o nabídku autentických zážitků), pro který je charakteristická vysoká míra udržitelnosti v ekonomických, environmentálních a sociokulturních dimenzích (Serrano-Leyva a kol., 2022: 244).

Závěr

Současná Kuba se dynamicky vyvíjí v různých oblastech, včetně cestovního ruchu, který má pro hospodářství země zásadní význam. Socialistická ideologie zůstává středobodem kubánské politické scény, avšak s odchodem Fidela a Raúla Castroových a nástupem prezidenta Miguela Díaze-Canela došlo k částečným změnám v politickém i ekonomickém systému. Tento příspěvek se zaměřil na popis vybraných charakteristik cestovního ruchu na Kubě po roce 2000, včetně vlivu pandemie Covid-19, která tento sektor výrazně zasáhla. Cestovní ruch je jednou z mála oblastí, kde bylo povoleno soukromé podnikání, což vedlo k určité liberalizaci (srov. Smolík, 2021a).

Preference a poptávka v oblasti cestovního ruchu a s ní i nabídka služeb a produktů cestovního ruchu se neustále vyvíjejí, a to vlivem využívání nových technologií, změny životního stylu, ekonomických faktorů apod. Zatímco dříve nabídka určovala poptávku, dnes je tomu právě naopak. Stále větší nasycení trhu, rostoucí zájem spotřebitelů o sebe sama, vyšší disponibilní příjmy či rostoucí trend volného času ovlivňují úspěšnost dodavatelů služeb cestovního ruchu. Účastníci cestovního ruchu jsou stále vzdělanější, zkušenější a uvědomělejší, vyžadují neobyčejné a alternativní zážitky. To má za následek rozšíření nových trendy – forem cestovního ruchu (Hamarneh, 2014: 46).

Z mnoha nabídek kubánského cestovního ruchu lze krom tradičního “plážového” cestovního ruchu vnímat i zvýšený zájem o venkovský cestovní ruch, který je spjat z obdobím kolonialismu, pěstováním cukrové třtiny, kávy či tabáku. Tyto trendy jsou doplněny také o specifické sportovní a volnočasové aktivity (windsurfing, kiteboarding, jízda na koni, plavby na katamaránech, potápění atp.). Kuba se také zaměřuje na konkrétně definované cílové skupiny, což vede například k rozvoji tzv. duhového cestovního ruchu (“Gay Tourism”). Zajímavé jsou specializované ubytovací kapacity preferující homosexuální páry (srov. Hamarneh, 2014).

Kubánský cestovní ruch se stal klíčovým faktorem, který formuje nejen ekonomické, ale i společenské změny na ostrově. I proto lze v této oblasti očekávat inovace v turistických službách, rozšíření nabídky porfolia doplňkových turistických aktivit a zlepšení marketingu (k tomu srov. Serrano-Leyva a kol., 2022).

Velkým konkurentem v regionu však zůstává Kubě Dominikánská republika, kam přijelo v roce 2015 více než 5 500 000 návštěvníků (Opatrný, 2017: 170).

Kuba pro české turisty zůstává i nadále atraktivní destinací z důvodu své jedinečné kombinaci historie, kultury a přírodních krás. Ostrov nabízí nádherné pláže s bílým pískem a tyrkysově modrou vodou Karibiku, které lákají milovníky odpočinku a vodních sportů. Vedle toho je Kuba fascinující i svou bohatou historií, památkami a životním stylem. Kubánská kultura, salsa a místní rum či doutníky dodávají ostrovu neopakovatelnou atmosféru, která láká turisty hledající dobrodružství i relaxaci.

Literatura

- BELTRAMI, C. a kol. 2009. *Kuba*. Praha: Ikar.
- FERNÁNDEZ LOPÉZ, R., ALFONSO PORRASPIA, D., VILALTA ALONSO, J. A., LABRADOR MACHÍN, O. 2022. Cuba in the tourism industry: demand studies. *Cooperativo y desarrollo*. 10(1), 7–23.
- HAMARNEH, I. 2014. *Mezinárodní cestovní ruch. Vybrané kapitoly*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského.
- HENDL, J. 2005. *Kvalitativní výzkum. Základní metody a aplikace*. Praha: Portál.
- HERNÁNDEZ FLORES, Y., CRUZ PERÉZ, Y., GUTIERREZ, LEYVA, J. E., VENTO RODRÍGUEZ, C. D. 2021. Rural tourism and its immediate future in the context of COVID-19 in Cuba. *Cooperativo y desarrollo*. 9(2), 457–485.
- KLÍMA, J. 2015. *Dějiny Latinské ameriky. Vývoj oblasti, regionů a států*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- KLÍMOVÁ, M. 2017. *Interkulturní specifika a cestovní ruch*. Praha: Wolters Kluwer.
- LOCHMANNOVÁ, A. 2015. *Cestovní ruch*. Prostějov: Computer media.
- MLÁDKOVÁ, L., JEDINÁK, P. a kol. 2009. *Management*. Plzeň: Aleš Čeněk.
- NEDOROSTKOVÁ, T. 2016. *Paralelní aktivity na Kubě. Analýza aktivit, které přispívají k vytváření svobodného veřejného prostoru*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- PALATKOVÁ, M. 2011. *Mezinárodní cestovní ruch*. Praha: Grada Publishing.
- OPATRŇÝ, J. 2017. *Kuba*. Praha: Libri.
- RETTINGER, R., WÓJTOWICZ, M. 2014. Regional differences in the development of tourism in Cuba. In: WÓJTOWICZ, M., WINIARCZYK-RAŹNIAK, A. (Eds.). *Environmental and socio-economic transformations in developing areas as the effect of globalization*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe UP Kraków, p. 136–154.
- RYGLOVÁ, K., BURIAN, M., VAJČNEROVÁ, I. 2011. *Cestovní ruch – podnikatelské principy a příležitosti v praxi*. Praha: Grada Publishing.
- RUTTY, M., RICHARDSON, R. B. 2019. Tourism Research in Cuba: Gaps in Knowledge and Challenges for Sustainable Tourism. *Sustainability*. 11(12), 1–7.
- SERRANO-LEYVA, B., DÍAZ-POMPA, F., FERIA-VELÁZQUEZ, F. F. 2022. Innovation and creativity in the tourist offer: challenges and perspectives for Holguin tourism destination, Cuba. *Revista Interamericana de Ambiente y Turismo*. 18(2), 236–247.
- SMOLÍK, J. 2021a. Kubánský politický režim po roce 2000. In: KINER, A. et al. *Zborník vedeckých prác z 22. medzinárodnej vedeckej konferencie Medzinárodné vzťahy 2021: Aktuálne otázky svetovej ekonomiky a politiky*. Bratislava: Ekonóm, p. 666–679.
- SMOLÍK, J. 2021b. Údolí cukrovarů: zašlá sláva minulosti. *Listy cukrovarnické a řepařské*. 137(7–8), 272–274.
- SMOLÍK, J. 2022. Cuba libre: protesty a apatie. *Listy*. 52(5), 63–66.
- SMOLÍK, J., POKORNÁ, L. 2019. Kubánský politický režim po odchodu Fidela Castra. In: *Sborník příspěvků z mezinárodní vědecké konference Region v rozvoji společnosti 2019*. Brno: Mendelova univerzita v Brně, p. 347–361.
- SMOLÍK, J., ZEMANOVÁ, M. 2022. Politický vývoj Kubánské republiky v letech 2000–2021. *Medzinárodné vzťahy*. 20(4), 299–326.
- ZÁVODNÁ, L. S. 2015. *Udržitelný cestovní ruch. Principy, certifikace a měření*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.

Kontaktní adresa autora

doc. PhDr. Mgr. Josef Smolík, Ph.D., MBA, LL.M., MSc.: josef.smolik@mendelu.cz,

 <https://orcid.org/0000-0001-5841-8598>